

Examen VWO
2021

tijdvak 1
dinsdag 25 mei
9.00 - 12.00 uur

Griekse taal en cultuur

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen en een vertaalopdracht.
Voor dit examen zijn maximaal 76 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (tekstelementen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één tekstelement wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één tekstelement, dan wordt alleen het eerste tekstelement in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1

Regel 253 **het vuur**

- 1p 1 Beschrijf het doel waarvoor Demeter het vuur gebruikt had. Baseer je antwoord op het vervolg (t/m regel 264 **slapen**).

Regel 256-258 **Mensen** t/m **dwaling**

Aristoteles schrijft in de *Poëtica* dat zo'n dwaling uit onwetendheid ook in een tragedie kan voorkomen.

- 1p 2 Noteer de Griekse term die Aristoteles voor zo'n dwaling gebruikt. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Tekst 2

Regel 3 λοχευθεισ' ἀστραπηφόρω πυρί

- 1p 3 Verdedig de stelling dat deze woorden het stilistisch middel eufemisme vormen.

Regel 6-12 Ὀρῶ t/m χλόη

In de tweede eeuw na Christus schreef de Griekse auteur Pausanias in zijn *Rondleiding door Griekenland*:

De Thebanen zeggen dat op de plek op de akropolis waar in onze tijd de *agora* ligt, oorspronkelijk de woning van Kadmos lag. Van de kamers tonen ze de resten van die van Harmonia en die volgens hen van Semele is geweest; deze mag tot in mijn tijd niet door mensen worden betreden. (...) Ook zijn er de resten van het huis van Lykos en een graf voor Semele.

Dit komt op drie punten inhoudelijk overeen met wat Dionysus zegt in de regels 6-12 (Ὀρῶ t/m χλόη).

- 2p 4 Noteer in eigen woorden deze drie inhoudelijke overeenkomsten.

Regel 26 ἀδελφαὶ

Een van deze personen komt in het vervolg van de *Bacchae* als personage op het toneel.

- 1p 5 Beschrijf de ἀναγνώριστις die dit personage ervaart in de *Bacchae*.

Regel 30 νιν

- 1p 6 Naar welk tekstelement wordt verwezen met νιν (regel 30)?

- A ἀδελφαὶ μητρός (regel 26)
- B Σεμέλην (regel 28)
- C Κάδμου (regel 30)
- D σοφίσμαθ' (regel 30)

Regel 34 ὀργίων

- 2p 7 a Citeer uit de regels 13-22 (Λιπὼν t/m βροτοῖς) het Griekse woord dat inhoudelijk overeenkomt met ὀργίων.
b Citeer uit de regels 35-42 (Καὶ t/m Δί) het Griekse woord dat inhoudelijk overeenkomt met ὀργίων.

Regel 39-42 Δεῖ t/m Δί

De twee zaken die moeten gebeuren, worden in deze regels door Dionysus beschreven in de vorm van het stilistisch middel chiasme.

- 1p 8 Neem het volgende schema over en citeer op de plaats van de puntjes de vier Griekse tekstelementen die het chiasme vormen:
... (a), ... (b), ... (b), ... (a).

Afbeelding 1

Op afbeelding 1 zijn enkele dionysische attributen te zien.

- 2p 9 a Citeer uit de regels 23-31 van tekst 2 (Πρώτας t/m ἐψεύσατο) een Grieks tekstelement waarmee een dionysisch attribuut wordt aangeduid dat op de afbeelding te zien is.

De hoorns van Dionysus op de afbeelding doen denken aan enkele scènes uit de *Bacchae* (niet in dit examen afgedrukt).

- b Beschrijf een van deze scènes.

Tekst 3

Regel 787 Δι.

In sommige vertalingen wordt dit personage niet Dionysus genoemd, maar 'de vreemdeling'.

- 2p 10 Leg uit dat dit te maken heeft met het perspectief van waaruit naar dit personage wordt gekeken. Ga in je antwoord in op de twee mogelijke perspectieven en betrek in je antwoord een gegeven uit de regels 1-5 van tekst 2 (Ἴκω t/m ὕδωρ).

Regel 788 κακῶς δὲ πρὸς σέθεν πάσχων

- 2p 11 a Beschrijf in eigen woorden naar welke gebeurtenis hiermee verwezen wordt. Baseer je antwoord op de inhoud van de *Bacchae*.
b Citeer uit het vervolg (t/m regel 797 πτυχαῖς) het Griekse woord waarmee Pentheus naar deze gebeurtenis verwijst.

Regel 792-793 Οὐ μὴ t/m τόδ'

- 1p 12 Noteer in eigen woorden wat in deze context concreet bedoeld wordt met τόδ' (regel 793).

Regel 795 πρὸς κέντρα λακτίζοιμι

- 2p 13 a Citeer uit het voorafgaande (vanaf regel 788 κακῶς) het Griekse tekstelement waarvoor πρὸς κέντρα λακτίζοιμι een metafoor is.

Deze metafoor komt ook in de Bijbel voor. De apostel Paulus vertelt daar dat hij vroeger Saul heette en actief was als vervolger van aanhangers van Jezus. Toen hij eens onderweg was om aanhangers van Jezus te arresteren, werd hij plotseling verblind door een felle lichtstraal. Hij viel op de grond en hoorde een stem tegen hem zeggen: “Saul, Saul, waarom vervolg je mij? Je kwelt jezelf door tegen de prikkels te trappen!” Hij vroeg: “Wie bent u, Heer?” De Heer antwoordde: “Ik ben Jezus, die jij vervolgt.”

De situaties waarin deze metafoor gebruikt wordt in de *Bacchae* en in de Bijbel, komen op bepaalde punten met elkaar overeen.

- b Beschrijf in eigen woorden de overeenkomst tussen beide situaties, zowel wat betreft degene die deze metafoor gebruikt, als wat betreft degene tot wie de metafoor is gericht.

Regel 796 Θύσω, ὥσπερ ἄξιαί

Deze woorden worden door W. Courteaux en B. Claes als volgt vertaald:

Ik zal hem het offer brengen dat hij heeft verdiend

- 1p 14 Leg uit dat W. Courteaux en B. Claes de Griekse tekst in hun vertaling inhoudelijk hebben veranderd met betrekking tot het woord ἄξιαί. Ga in je antwoord in op zowel het Grieks als de vertaling.

Regel 800-801 Ἀπόρω t/m σιγήσεται

Deze regels worden door G. Koolschijn als volgt vertaald:

Ik kan geen vat krijgen op deze vreemdeling

die, wat je hem ook aandoet, nooit zal zwijgen.

- 1p 15 Citeer uit regel 801 (ὄς t/m σιγήσεται) het Griekse tekstelement dat in de vertaling niet is weergegeven.

Regel 807 Ξυνέθεσθε en regel 809 Ἐκφέρειτέ

- 2p 16 Zijn deze woorden tot dezelfde personen gericht? Verklaar je antwoord en ga in je antwoord in op beide woorden.

Regel 810 Ἄ

Deze uitroep markeert een omslag in de houding van beide gesprekspartners.

- 2p 17 a Beschrijf de omslag in de houding van Dionysus. Ga in je antwoord in op zijn houding vóór deze regel en op zijn houding ná deze regel.
b Beschrijf de omslag in de houding van Pentheus. Ga in je antwoord in op zijn houding vóór deze regel en op zijn houding ná deze regel.

Regel 814 ἐξωνωμένας

Pentheus negeert blijkbaar de informatie die hij eerder over dit onderwerp heeft gekregen.

- 1p 18 Wat was de inhoud van die informatie en van wie had Pentheus die informatie gekregen? Baseer je antwoord op de inhoud van de *Bacchae*.

Regel 817 ἐξιχνεύουσίν

- 2p 19 Citeer uit de regels 811-816 (βούλη t/m καθήμενος) de twee persoonlijke voornaamwoorden die verwijzen naar het onderwerp van ἐξιχνεύουσίν.

Regel 819-823 Ἄγωμεν t/m ἐκεῖ

Y. Sjoukes schrijft in een column:

Hokjesdenken is makkelijk. Zo kunnen we de samenleving een beetje aan. Je zou het dapper kunnen noemen van de 17-jarige Stijn uit Breda dat hij in een hokje bij de Zara vrouwenkleren paste. En dat hij publiekelijk protesteerde toen hij vond dat hij niet respectvol werd behandeld door het personeel.

- 3p 20 a Citeer uit de regels 819-823 (Ἄγωμεν t/m ἐκεῖ) het Griekse tekstelement dat inhoudelijk vergelijkbaar is met 'vrouwenkleren'.
b Leg uit dat Pentheus in regel 822 en Stijn in de bovenstaande passage om verschillende redenen protesteren.
c Beschrijf de fundamentele overeenkomst tussen Stijns beweegreden voor zijn protest tegen het personeel en de beweegreden van Dionysus voor zijn optreden in de *Bacchae*. Baseer je antwoord op de inhoud van de *Bacchae*.

Regel 808 Καὶ t/m θεῶ en regel 825 Διόνυσος t/m τᾶδε

In elk van deze beide regels is het narratologisch middel dramatische ironie gebruikt.

- 1p 21 Leg uit dat de dramatische ironie in beide regels op dezelfde manier tot stand komt.

Let op: de laatste vragen en opdracht van dit examen staan op de volgende pagina.

Euripides, *Bacchae*, regel 862-870, uit het derde stasimon:

- 862 Zal ik nu eindelijk
863 op blote voeten hele nachten kunnen dansen
864 met Bacchus' trouwe volgelingen
865 en mijn haren laten wuiven
866 in de bedauwde ochtendlucht
867 zoals een hinde
868 die in de groene weiden dartelt,
869 ontsnapt aan de gevreesde jager
870 en de strak gespannen netten?

- 3p 22 a Wie wordt bedoeld met 'ik' in regel 862?
b Leg uit dat de bovenstaande passage uit het derde stasimon inhoudelijk aansluit bij de gebeurtenissen in het derde epeisodion, waarvan tekst 3 een onderdeel is. Ga in je antwoord in op de bovenstaande passage en op de desbetreffende gebeurtenissen in het derde epeisodion.
c Noteer de naam van de plek in het theater waar de bovenstaande passage is uitgesproken. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Algemeen

Een verandering in Euripides' levensomstandigheden was voor hem wellicht de aanleiding om de *Bacchae* te schrijven.

- 2p 23 a Beschrijf deze verandering in de levensomstandigheden van Euripides. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.
b Leg uit wat het verband is tussen Euripides' nieuwe levensomstandigheden en de Dionysuscultus. Baseer je antwoord op de achtergronden bij de teksten die je voor dit examen gelezen hebt.

Euripides is in de loop van de tijd niet alleen als vrouwenhater beschouwd, maar ook als emancipator. In de *Bacchae* zijn voor beide opvattingen argumenten te vinden.

- 1p 24 Noteer je eigen oordeel: is Euripides een vrouwenhater of een emancipator? Beargumenteer je oordeel met behulp van een gegeven uit de *Bacchae*.

Tekst 4

Bestudeer de inleiding en de aantekeningen bij tekst 4.

- 38p Vertaal de regels 269 t/m 286 in het Nederlands.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.